

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Helsingin yliopisto

Tapio Lappi-Seppälä 23.12.2016

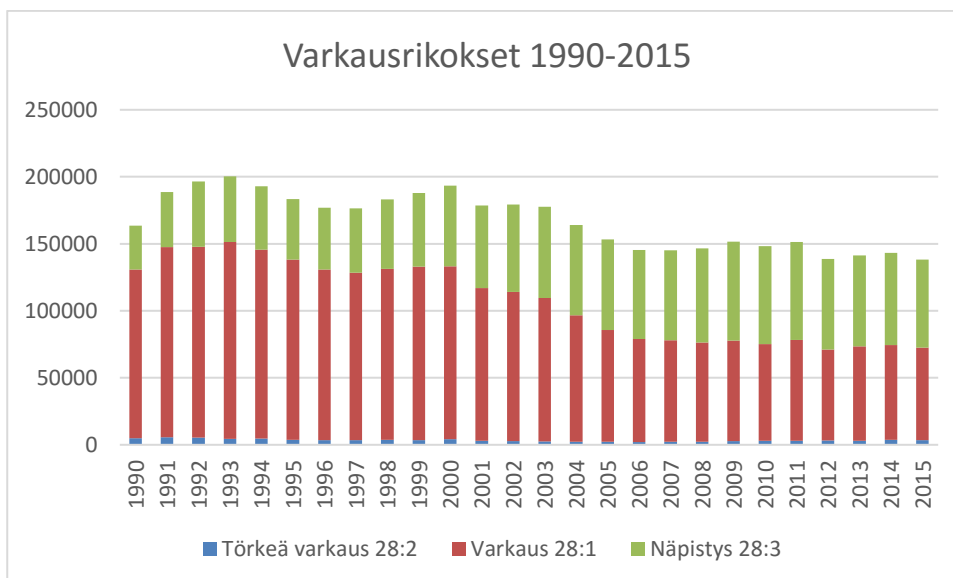
TILASTOKATSAUS RIKOLLISUUSMUUTOKSISTA 1990-2015

Muistioon on tiivistetty poliisin tietoon tulleiden rikosten kehitys vuosina 1990-2015 tärkeimmissä ja tavallisimmissa rikostyypeissä. Muistio täydentää hallintovaltiokunnalle väkivaltarikollisuudesta jo erikseen laadittua selitystä (Lappi-Seppälä, Lehti 2016). Tarkasteltu on kursorinen ja tarkemmat tiedot ovat löydettävissä Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin julkaisusta Rikollisuustilanne 2015 (Krimo, Katsauksia 14/2016, viittauksissa RT 2015) ja Seuraamusjärjestelmä 2015 (Krimo, Katsauksia 11/2016, viittauksissa SJ 2015).

Kustakin rikoslajista esitellään vain numeeriset perustiedot täydennettyinä kokonaisrikollisuutta koskevilla haastattelutiedoilla, milloin tähän on mahdollisuus. Katsauksen loppuun on koottu vielä liitteeksi Rikollisuustilanne-raportin yhteenvedot ao. rikostyypeistä (niissä valotetaan lähemmin myös rikollisuuden piirteitä ja taustoja).

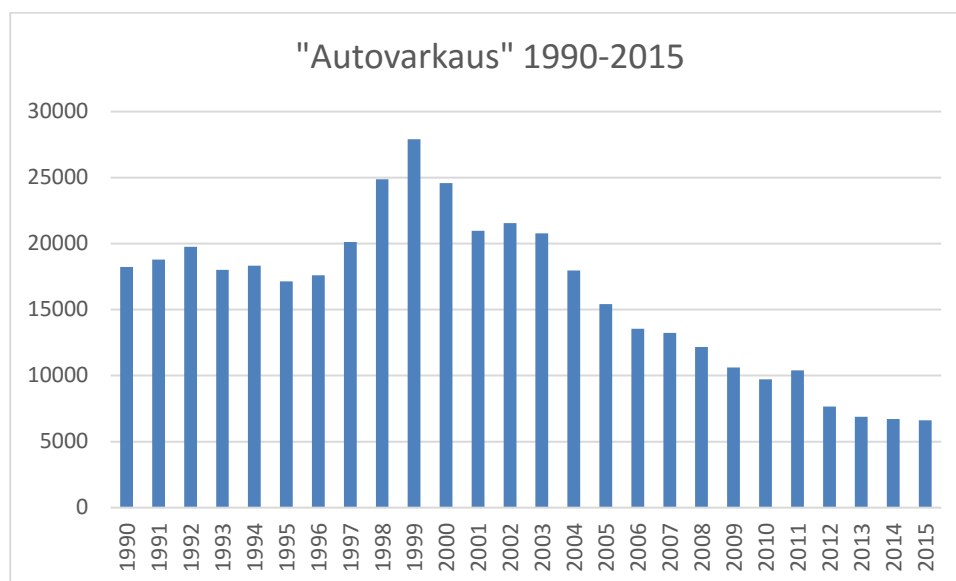
Varkausrikokset

Pitkän linjan trendi on aleneva 1990-alkupuolen lamasta alkaen. Viimeisen 10:n vuoden jaksolla taso on pysynyt melko vakaana 140-150 000 rikoksen tasolla. Näistä noin puolet on varkauksia ja puolet näpistyksiä. Törkeiden varkauksien osuus kaikista varkausrikoksista on 1-2 %:n luokkaa. Törkeiden varkauksien lukumäärät ovat myös kasvaneet viimeisen 10 vuoden aikana runsaasta 2000:sta 3500:een. Ilmiö lienee yhteydessä ulkomaalaisten ja ammattimaisten toimijoiden kasvaneeseen osuuteen. Vuonna 2015 kolmannes törkeisiin varkauksiin syylliseksi epäillyistä oli muun maan kuin Suomen kansalaisia (RT 2015 s.112 sekä lähemmin s.236-239). Kansallinen uhritutkimus vahvistaa saman perustrendin (RT 2015 s.105).

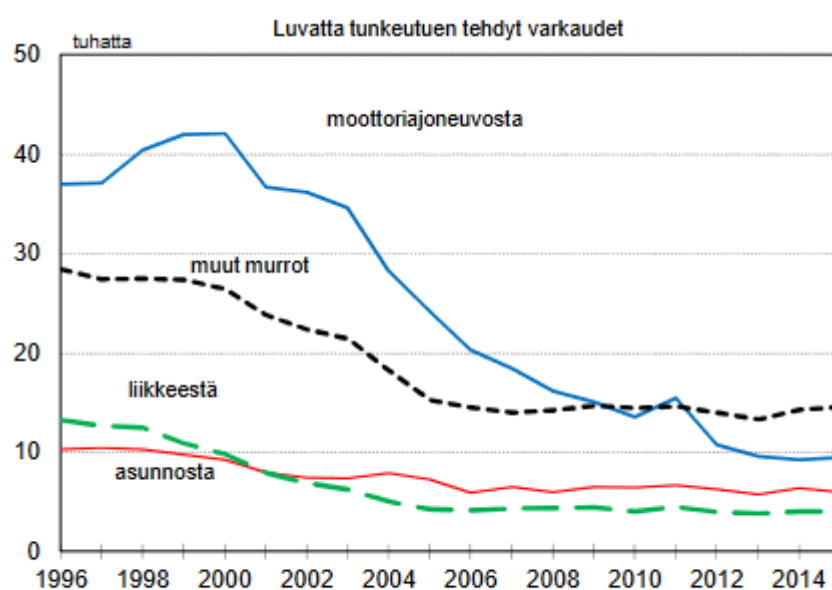


Ajoneuvoihin kohdistuvien varkaus- ja käyttöönottorikosten määrä nousi huippuunsa vuosituhatteen vaihteessa (28 000 rikosta), mutta kääntyi tämän jälkeen voimakkaaseen laskuun. Nykyinen taso – runsaat

6000 rikosta – on vain murto-osa aiemmasta. Taustalla on ennen kaikkea ajonesto- ja suojausmenetelmien tehostuminen.



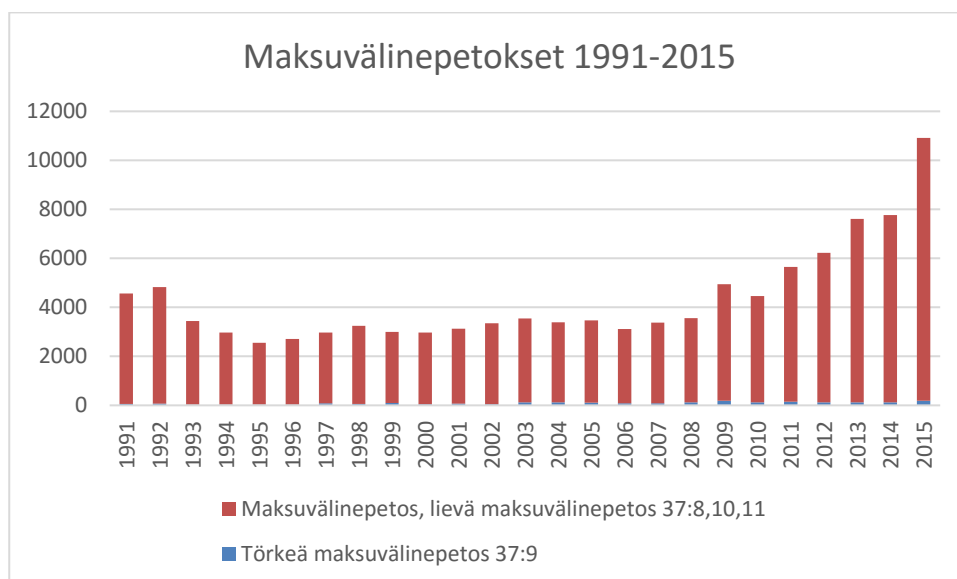
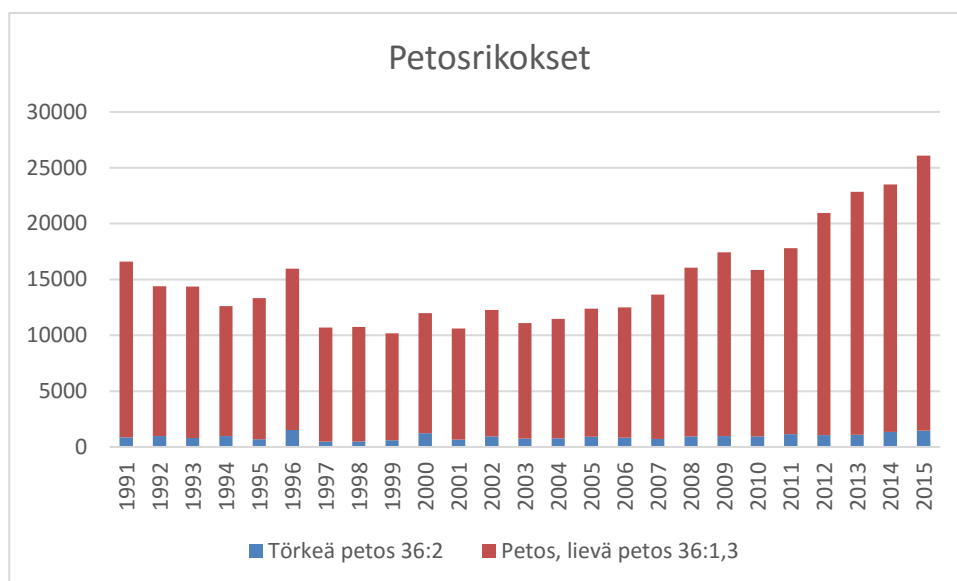
Kuvio alla kertoo murtautuen tehtyjen varkausrikosten määrälliset muutokset vuodesta 1996 (RT 2015 s.115).



Kuvio 6 Varkausrikokset tekotavan ja kohteen mukaan vuosina 1996–2015

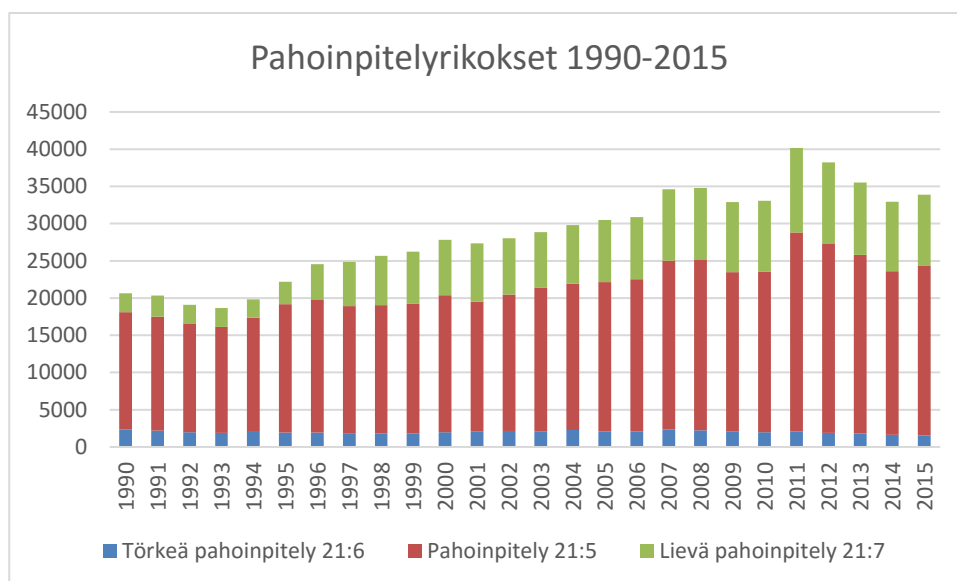
Petosrikokset

Petosrikosten määrä on kasvanut 2000-luvun alkuvuosista lähtien. Muutos on yhteydessä verkkoasioinnin laajentumiseen. Sama ilmiö selittää myös maksukorttipetosten määrän voimakasta kasvua. Toisaalta väärinkäyttökertojen määrä rikostapausta kohden on laskenut, mikä kertoo valvonnan toiminnasta (valvontajärjestelmät estävät pitkien rikossarjojen synnyn ks. RT 2015 s.123-124).



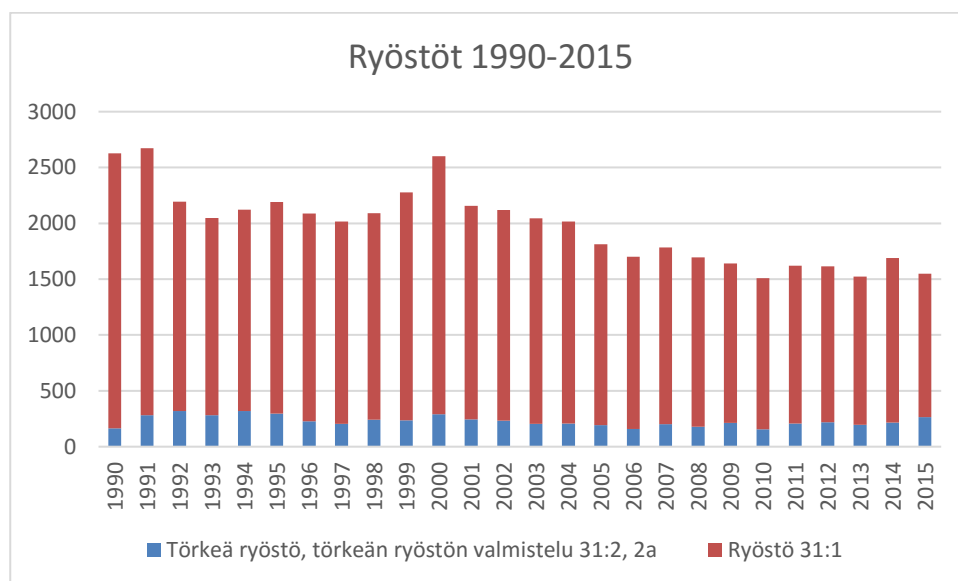
Pahoinpitelyt

Tietoon tullut pahoinpitelyrikollisuus kasvoi vuoteen 2011 saakka, jonka jälkeen seurasi lyhyt laskukausi. Pitkän linjan nousutrendiä selittää aina 2000-luvun puoleen väliin jatkunut ilmoitusalttiuden kasvu (SJ 2015 s.11). Rikosilmoitusten ja kirjausten määriin vaikuttavat myös tehdyt lainmuutokset. Vuoden 2011 hyppäys on yhteydessä lainmuutokseen, jossa perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtunut pahoinpitely muutettiin virallisen syytteenalaisiksi rikoksiksi. Muutoksen seurauksena erityisesti yksityisessä asunnossa tapahtuneiksi ilmoitettujen rikosten määrä kasvoi. Kansallisen uhritutkimuksen mukaan väkivallan määrä on pysynyt jotakuinkin vakaana (RT 2015 s.50). Törkeiksi pahoinpitelyiksi kirjattujen rikosten määrä on viimeisen 10 vuoden kuluessa laskenut. Trendi on yhteneväinen henkirikostrendin kanssa (RT 2015 s.52 ja 17).



Ryöstöt

Poliisin tietoon tulleiden ryöstöjen määrä on alentunut 15 vuodessa 2500:sta 1500:aan. Törkeiden ryöstöjen määrä on kuitenkin pysytellyt samalla tasolla. Vuoden 2015 luku oli myös yksi jakson korkeimmista.

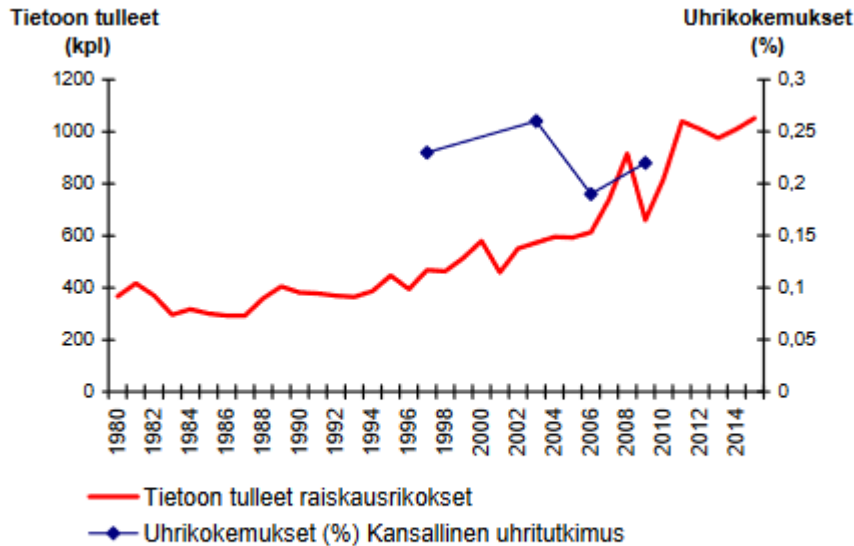


Raiskausrikokset ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Raiskausrikosten tunnusmerkistöihin on tehty useita muutoksia joilla rikoksen syyteoikeutta ja törkeysporttastusta on muutettu. Myös tunnusmerkistön sisältöä on laennettu. Näiden muutosten sekä rikoksen ympärillä käydyn yhteiskunnallisen keskustelun seurauksena rikosilmoitusten määrä on kasvanut tasaisesti jo 1990-luvun lopusta lähtien 400:n rikoksen vuositason 1000:een. Väestöhaastattelujen tietojen mukaan seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneiden osuudessa ei kuitenkaan ole tapahtunut muutosta. Viimeisin merkittävä lainmuutos laajensi raiskauksena tuomittavan rikoksen tunnusmerkistöä

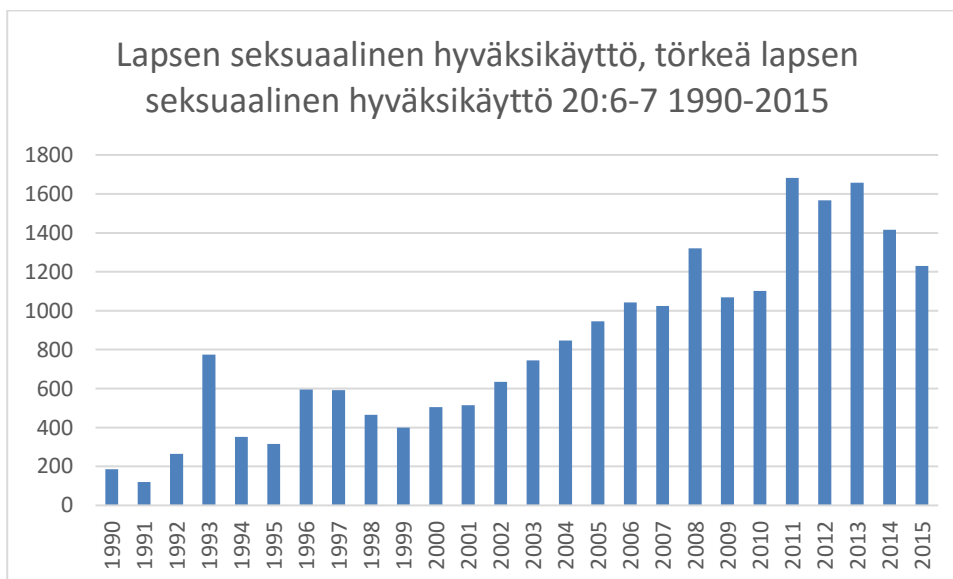
sisällyttämällä siihen osan aiemmin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistuja tapauksista. Muutos näkyy hyppäyksenä ja tasokorouksena vuosien 2010 ja 2011 välillä.

Kuvioon alla on yhdistetty tietoon tulleiden raiskausten sekä haastattelututkimusten antama tieto uhrikokemusten yleisyydestä ja kehityksestä (ks. RT 2015 s.85).



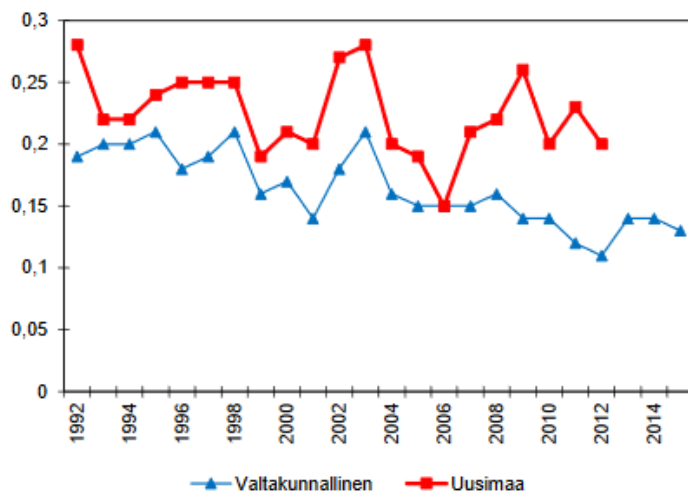
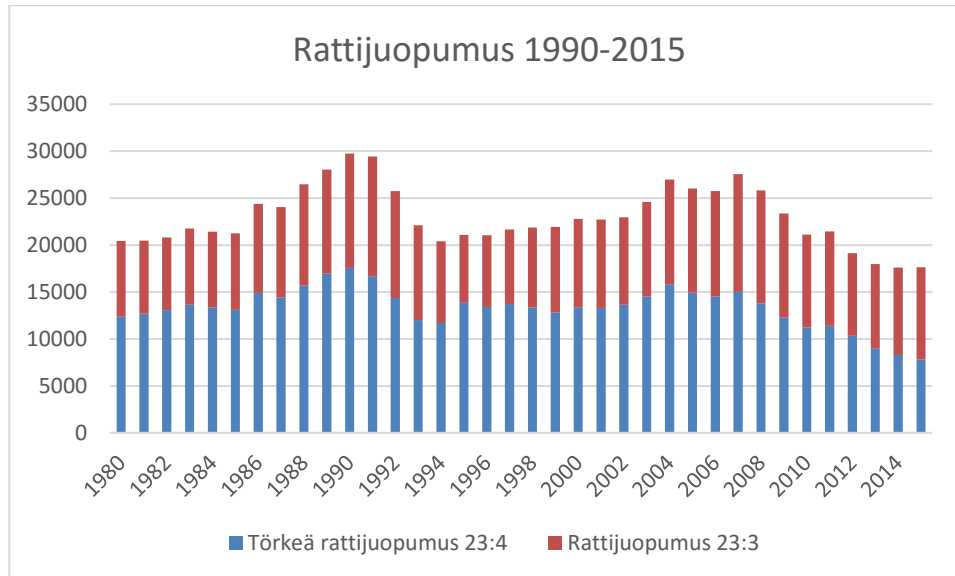
Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset (RL 20:1–3) sekä kansallisen uhritutkimuksen mukaan raiskauksen tai raiskausyrityksen kohteeksi joutuneet
Lähde: Tilastokeskus, kansallinen uhritutkimus

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevin rikoksiin pätevät samat havainnot. Rikosilmoitusten määrä on pitkällä aikavälillä moninkertaistunut. Haastattelututkimusten mukaan rikoskokemusten määrä on kuitenkin ollut pikeminkin laskeva. Erisuuntaisia trendejä selittää ilmoitusalttiuden kasvu sekä viranomaiskontrollin tehostuminen (RL 2015 s.90-93). Rikostyyppi on myös altis voimakkaille vuositasonvaihteluille, joita selittää yksittäisten vuosien kestäneiden rikossarjojen paljastuminen.



Rattijuopumus

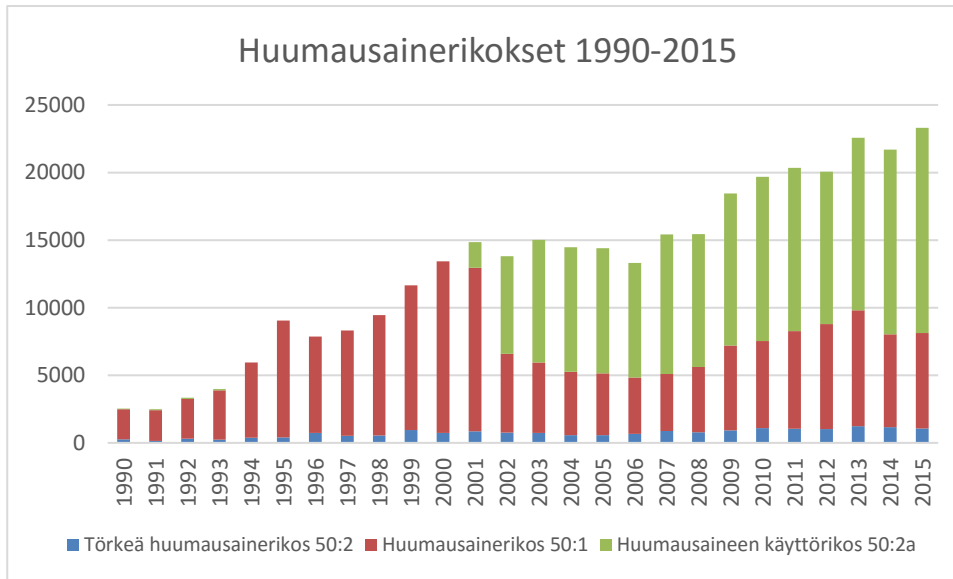
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumusrikokset ovat olleet laskussa viimeiset 10 vuotta (ylempi kuvio). Sama trendi toistuu todellista humalassa ajo mittaamissa valtakunnallisilla ratsiatutkimuksissa (alempi kuvio, ks. RT 2015 s.162).



Kuvio 2 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet (%) valtakunnallisissa ja Uudenmaan ratsiatutkimuksissa vuosina 1992–2015. (Uudenmaan ratsiatutkimusta ei suoritettu vuosina 2013–2015.)

Huumausainerikokset

Rekisteröity huumausainerikollisuus on ollut kasvussa viimeiset 10 vuotta. Muutosta selittää osaksi mitä ilmeisimmin myös tilastointikäytännön muutos, sillä vuodesta 2009 alkaen mukana ovat paitsi poliisin tietoon tulleet tapaukset, myös tullin ja rajavartiolaitoksen rekisteröimät rikokset (ks. RT 2015 s.190). Törkeiden huumausainerikosten määrä on viimeiset 5 vuotta pysynyt samalla – aiempaa korkeammalla – tasoilla. Huumeiden käyttöä selvittävät kyselytutkimukset antavat viitteistä nuorten kannabiskokeilujen lisääntymisestä 2010-luvulla (RT 2015 s.188).



LIITE: YHTEENVETOLAATIKOT (Rikollisuustilanne 2015)

Oheiset rikoslakikohtaiset yhteenvedot perustuvat Rikollisuustilanne 2015 raportissa tarkemmin esiteltyihin tuloksiin.

Pahoinpitelyt ja ryöstöt (s.78)

Yhteenveto

- β Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.
- β Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 33 874 pahoinpitelyrikosta ja 299 henkirikoksen yritystä.
- β Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten määrä kasvoi kolme prosenttia edellisvuodesta. Henkirikoksen yritysten määrä väheni yhdeksän prosenttia.
- β Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 1 284 ryöstörikosta. Ryöstörikosten määrä väheni kahdeksan prosenttia edellisvuoteen nähden.
- β Vuoden 2015 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan viisi prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut seitsemän prosenttia 15–74-vuotiaista.
- β Väkivallan tekeminen ja kokeminen on yleisintä nuorissa ikäryhmissä.
- β Poliisin tietoon tullessa väkivallassa tekijät ovat useimmiten miehiä.
- β Miehet ja naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen yhtä paljon uhritutkimuksissa ilmenevää väkivaltaa ja uhkailua. Vakavassa poliisin tietoon tullessa väkivallassa uhrin ovat useammin miehiä.

Yhteenveto

- β Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppi. Sekä kyselylähteet että vakuutusyhtiöille ja poliisille ilmoitetut tapaukset osoittavat polkupyörävarkauksien lisääntyneen viime vuosina.
- β Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Teollisuustoimipaikoissa yleisimmät omaisuusrikokset olivat varkauksia, petoksia, vahingontekoja ja murtoja. Kaupan toimipaikkoihin kohdistui huomattavasti enemmän omaisuusrikoksia kuin teollisuustoimipaikkoihin.
- β Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 138 000 varkausrikosta. Tilastoidun varkausrikollisuuden kasvu pysähtyi 1990-luvulla ja rikosten määrä on kääntynyt selvään laskuun.
- β Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Kaikkien murtojen, mutta etenkin automurtojen määrä on vähentynyt selvästi 2000-luvun alusta.
- β Poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien ja -näpistysten määrä kasvoi tasaisesti 1990- ja 2000-luvulla, mutta viime vuosina kasvu on laantunut. Myymälävarkauksien määrä laski kolme prosenttia vuonna 2015. Ne muodostavat kolmanneksen kaikista varkausrikoksista.
- β Poliisi tilastoi vuonna 2015 7 500 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvattonta käyttöä. Ajoneuvovarkauksien määrä on laskenut selvästi viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- β Vuonna 2014 poliisille ilmoitettiin 37 600 vahingontekoa, joka oli vähemmän kuin kertaakaan viimeisten kymmenen vuoden aikana.
- β Kavallusrikosten määrä on viimeisten kymmenen vuotta pysynyt samalla tasolla. Määrä väheni vuonna 2015, jolloin poliisin tietoon tuli 2 900 kavallusrikosta.
- β Vuonna 2015 tilastoitiin 10 900 maksuvälinepetosta ja 26 100 muuta petosrikosta. Petosrikosten määrä on lisääntynyt 2000-luvulla voimakkaasti. Myös maksuvälinepetosten määrä on viime vuosina kääntynyt nousuun.
- β Kavallusrikokset ja petosrikokset ovat tyypillisesti kaupunkimaisten paikkakuntien rikoksia. Pääkaupunkiseudulla maksuvälinepetoksia tehdään väkilukuun nähden kaksinkertainen määrä muihin kaupunkikuntiin verrattuna.
- β Kansainvälisesti Suomi kuuluu Länsi-Euroopassa vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin.

Yhteenveto

- ⌘ Valtaosa seksuaalirikoksista on piilorikollisuutta. Kokonaisrikollisuutta mittaavien haastattelututkimusten perusteella raiskausrikosten määrä on pysynyt vakaana, mutta viimeaikaisesta kehityksestä ei ole olemassa tutkimustietoa.
- ⌘ Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 1 052 raiskausta. Määrä on puolitoistakertaistunut 10 vuodessa. Tilastoitujen raiskausten vuosittaisten määrien vaihtelua selittävät paljolti yksittäisten pitkien, usein perheen sisäisten rikossarjojen ilmitulo.
- ⌘ Tuomioistuinkäsittelyyn edenneissä raiskauksissa tekijä ja uhri tuntevat yleensä toisensa, vain reilussa kuudesosassa tekijä oli entuudestaan tuntematon. Joka kolmannessa tapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään.
- ⌘ Lähes kaikki poliisin tietoon tulleiden raiskausten uhrit ovat naisia. He ovat yleensä nuoria. Sekä tekijöistä että uhreista hieman alle puolet oli teon aikana alkoholin vaikutuksen alaisena. Noin joka neljäs rikokseen syyllistynyt oli ulkomaan kansalainen.
- ⌘ Raiskauksista epäillyt eivät edusta satunnaisesti eri väestöryhmiä, heidän sosiaalinen asemansa on keskimääräistä selvästi alhaisempi.
- ⌘ Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen 10 vuoden aikana. Vuosina 2011–2013 rikosten määrä nousi huomattavasti edellisistä vuosista, mutta nousun taustalla ovat ainakin osittain vuosia sitten tapahtuneista perheensisäisistä tai muista hyväksikäyttösarjoista tehdyt ilmoitukset. Vuosina 2014–2015 näiden rikosten määrä väheni selvästi edellisestä vuodesta.
- ⌘ Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän kasvu johtunee muutoinkin ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaisseurannan tehostumisesta.
- ⌘ Internet on lisännyt rikosentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalisessa hyväksikäytössä.
- ⌘ Lasten seksuaalisen hyväksikäytön määrä on koululaiskyselyjen perusteella viimeisen 25 vuoden aikana kokonaisuudessaan vähentynyt.
- ⌘ Neljännes poliisin tietoon tulleista ja viidennes tuomitsemiseen johtaneista hyväksikäytöistä oli perheensisäisiä. Uhrin isän tekemiä hyväksikäyttöjä oli kaikkiaan viidennes. Sosiaaliviranomaisten tietoon tulleissa tapauksissa uhrin isä oli taas yli puolessa tapauksista hyväksikäyttäjänä.
- ⌘ Insestitapaukset ovat koululaiskyselyjen perusteella harvinaisia. Tytöistä 0,1 prosenttia vuonna 2013 ja 0,3 prosenttia vuonna 2008 kertoi perheensisäisestä insestistä.
- ⌘ Uutena kriminalisointina lakiin tuli seksuaalinen ahdistelu 1.9.2014. Poliisi kirjasi 283 seksuaalista ahdistelua vuonna 2015

Liikenne rikokset (s.185)

Yhteenveto

- β Yli puolet poliisin tietoon tulleista rikoksista on liikenne rikoksia. Vuonna 2015 liikenne rikoksia oli noin 432 000 (liikennejuopumukset eivät ole tässä luvussa mukana).
- β Liikenne rikosten määrä on lisääntynyt kymmenen viimeisen vuoden aikana enimmillään 38 prosenttia (vuonna 2011), mutta vähentynyt taas sen jälkeen selvästi. Liikenne rikosten määrän kasvu johtuu pääosin automaattisen nopeusvalvonnan lisääntymisestä.
- β Kaksi kolmasosaa (65 %) liikenne rikoksista on nopeusrajoitusten rikkomisia.
- β Liikenteessä kuoli 260 ihmistä vuonna 2015. Yhtä vähän liikenteessä kuolleita oli viimeksi 1940-luvulla. Liikennekuolemista noin viidennes on rattijuopumustapauksia.
- β Rattijuopumuksia tuli poliisin tietoon noin 17 600 tapausta vuonna 2015.
- β Rattijuopumuksen kasvu pysähtyi vuoden 2004 puolella välissä ja on vähentynyt senkin jälkeen.
- β Rattijuopumuksen määrä on edelleen kolmasosan pienempi kuin 1990-luvun alussa.
- β Poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista 44 % oli törkeitä ja 31 % huume- ja sekakäyttötapauksia. Huume tapausten määrä ja osuus rattijuopumuksista on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana selvästi.
- β Vuosittain suoritetuissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumuksen määrä on pysynyt suunnilleen samalla tasolla jo 20 vuoden ajan.
- β Ns. maistelleiden kuljettajien osuus kasvoi vuodesta 1997 alkaen, mutta on taas vuodesta 2004 lähtien vähentynyt.
- β Alkoholi ongelmaiset ja riskialtista elämäntapaa viettävät, säännöistä piittaamattomat kuljettajat ovat suurin ongelmaryhmä, joka syyllistyy toistuvasti rattijuopumus rikoksiin.

Päihderikokset (s.198)

Yhteenveto

- β Tilastoitu huume aine rikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhatosen vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamina viime vuosina tilastoitu huume aine rikollisuus on ollut jälleen korkeammalla tasolla. Vuonna 2015 tilastoitiin noin 23 400 huume aine rikosta, mikä on 7 prosenttia edellisvuotta enemmän.
- β Lainvalvontaviranomaisten tietoon tuli vuonna 2015 noin 15 200 huume aineen käyttö rikosta, 7 050 perustunnusmerkistön mukaista huume aine rikosta ja 1 070 törkeää huume aine rikosta.
- β Huume aine tilanteessa oli 2000-luvulla selviä merkkejä kasvun tasaantumisesta, mutta aivan tuoreimpien kysely tutkimusten mukaan huumeiden kokeilemisessa ja käyttämisessä on havaittavissa lisääntymistä. Myös huumeiden ongelmakäyttäjien tilanne on edelleen monella tapaa vaikea ja sosiaalinen syrjäytyminen ilmenee muun muassa asunnottomuutena ja työttömyytenä.